

Gospodarski nauk.

Reja govede.

(Konec.)

Med kervotokom se kiselec veže na ogljec, ki je v kervi, ter se spremeni v ogljeno kislino ($C O_2$). — Ogljec (Carbon) tedaj zgori do ogljene kisline, kakor oglje v dotiki s zračnim kislecem na ognjišči. Kakor tù, se tudi v truplu pri tej priliki zbuja gorkota, ki je pa neodvisna od zračne toplote. Pri zdravi živali se šteje telesna gorkota na 29 — 31° R.

Od kervi stopi v truplo skozi tanke nitkaste posodice (žilice) toliko, kolikor je za vzdrževanje in rejo posamesnih mišic, kosti, kit in kožic potrebno. Vsa druga kri se pa z ogljeno kislino vred izlije v obernjene tanke lasne posodice in iz teh v večje „privodnice“ ali „vene“, od katerih zadnji tanki konci nič drugega niso, kot podaljšane „odvodnice“, ali „arterije“. Privodnice se v celem truplu družijo v veje in debla, po katerih se kri razteka nazaj z desni serčni predalček. Ob enem se je kervi zopet primešal redilni sok v naramni kronici, že poprej omenjeni. Kervotok se sedaj vnovič začénja. Iz „desne serčnice“ se kri pahne v pljuča, kjer stopi ogljena kislina ravno tako vun, kakor je kislec noter prišel. Od tukaj se izsôpe zraven nekaj vode zlasti zračni trohnelec med tem, ko se persi kerčijo. Pri tem delu služi serce kot sesavnik (Saugapparat), ki po svojem rednem kerčenji vso kri v celi život razpelje in razžene. Tako na primer pri konji vsa kri vsako minuto 3 krat svoj kervotok dopolne. —

Zakaj mora vsa kri v pljuča, preden v prvič ali pa vnovič po životu se razteče, je iz prejšnjega jasno. Kar je ogljeca v kervi preveč, se zmeša s kislecem, ki se ga po sapi v pljuča dobi, ter pogori do ogljene kisline, kar životu gorkoto daje. Tako mora vsa kri iz serca v pljuča in zopet nazaj v serce, da se potem po celem životu razteka, tam redilna delca zapustivši in vernivši se v serce stopi zadnjič v pljuča. Kervotok je torej dvojin: mali (iz serca v pljuča, odtod nazaj v serce) in veliki kervotok, to je: iz serca po vseh delih života in nazaj v serce. — Pa ogljec ni sam, kar kri odstranjuje. Privodnice, ki drob obpletajo se ne raztekajo naravnost v serce, ampak skozi vratarico v jetra, ktera trebijo žolc (Galle), ki odteče po žolčni cevi (Gallengang) v tanko črevo. Blizo ledja so obisti (Niere), ktere iz odvodnične kervi vodo (scalnico) odstranijo in po mehurji in scalniku iz života izpravljajo. — Skozi kožo vsega života se tudi nekaj vode izpoti, ta voda je znoj (t. j. jesih in mlečna kislina), v njem je tudi nekaj masti. Ako to iztrebljenje zaostaja, se lahko bolezni naredé, zategadelj snažnost domačim živalim naj bolj zdravje prihranjuje. —

Tudi mleko pri samicah postaja iz kervi. Nad vimenom so zaperte žlezaste čevčice mlečnice, ktere so zavité v tanko mrežico odvodnično (Pulsadernetz), in iz njih izpravljajo mleko. Ker je lahko misliti, da se toliko več mleka izcedi, kolikor več je kervi, ki priteka k vimenu, tako se tudi lahko sodi po velikosti trebušne privodnice, ki nepotrebno kri od vimena k sercu pripeljava, da imajo krave malo ali veliko mleka.

Tudi mast se izpotuje po kervnicah. Ona varje truplo, pa tudi premikanje in gibanje polajša in v sili je tudi zaloga ogljeca, katerega se potrebuje za dihanje. Mast je popolnoma trohnelca prosta stvar; naredi se torej tudi iz take kerme (klaje), ki nima trohnelca v sebi. Taka je torej mast redilna in tej nasproti pa mesoredilna hrana.

Vsi delci živalskega trupla redno umirajo eden za drugim, pa kri jih hitro z novimi namestuje. V starosti pa kervino namestovanje začne hirati in pomanjkljivo postajati; takrat je vsak majhen primerek škodljiv, truplo je občutljivo in zdravje razderto tako, da smert ne čaka dolgo.

F. St.

Vpliv narodnega učitelja na šolsko in ljudsko omiko.

(Pri 3. zboru okrajnega učiteljskega društva v Ljutomeru govoril J. L.)

Bilo je v nekih šolskih počitnicah, ko sem se v Ljubljani sošel z nekim višim mornarskim častnikom. Ta je bil domá v neki vasi na G. Deset let že ni bil v svojem kraju; služba njegova mu tega ni dopustila, akoravno bi bil to rad večkrat storil, kajti kot domoljuba zanimalo so ga vse zadeve v domači vasi in deželi. Čez deset let prišedši zopet v svoj rojstni in domovinski kraj — našel je mnogo mnogo sprememb. Veliko nekdanjih znancev in prijateljev, več sorodnikov njegovih krije sedaj črna zemlja, ko so se še pri njegovem odhodu veselega življenja in dobrega zdravja radovali. Tudi več vnanjih sprememb pri hišah, hramih, posestvih i. t. d. bile so došlemu domačinu nova prikazen. Vsemu temu se naš omikan gospod še ni toliko čudil, kakor duševni spremembi svojih rojakov v minulih desetih letih. Kaj pa se je s kmečko mladino, mladenči, možmi i. t. d. v tem času zgodilo? Ali so morda vsi kmečki mladenči te vasi postali dijaki viših šol, ki učenost z veliko žlico zajemajo, in možje kmetje pa učeni doktori? Ne, tako daleč še niso dohnali. Torej poslušajte!

Pred desetimi leti, ko je naš gospod od doma v tuje kraje na morje in prek morja odrinil, bilo je prebivalstvo omenjene vasi, akoravno bistre glave — še v veliki nevednosti. Nihče skoraj ni znal brati ali pisati, nič niso znali o vesoljnem svetu in drugih rečeh, ktere se tirjajo dandanašnji že od vsakega človeka. Še v naukih sv. vere niso bili dobro podučeni. In od kod, za Boga, naj bi bili vzeli te znanosti? Šole niso